

DR. IVO VINSKI, INVESTICIJE NA PODRUČJU HRVATSKE U RAZDOBLJU IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

Ekonomski institut FNRJ, Beograd 1955.

Kad se za neku društvenu pojavu počnu skupljati statistički podaci, onda to predstavlja znak, da je ta pojava postala važna za to društvo po njezinim kvantitativnim odnosima. To je napose karakteristično za velike agregatne pojave kao što su narodno gospodarstvo, narodni dohodak, ili u konkretnom slučaju investicije. Djelo dra Ive Vinskoga naročito je značajan rad, koji obrađuje pojavu rasta narodnog bogatstva Hrvatske između dva Svjetska rata (1919—1940).

U nas ima podataka o narodnom bogatstvu, nesistematski iskazanih, tu i tamo spomenutih ili parcijalno izračunatih, već počevši od XVIII. stoljeća. Taube (1777) daje neku sliku narodnog dohotka i platežne bilance Slavonije. A. Demian (1805) pruža pojedine elemente narodnog bogatstva napose za Vojnu granicu, koje Hietzinger (1817) daje u još većoj mjeri. U polovici XIX. st. J. Hain (1852), Czoernig (1861), pa austrijsko ministarstvo financija (1857) daju sasvim dobar materijal, iz kojega se mogu narodno bogatstvo i dohodak već prilično razabrati. No svi su ti radovi još nesistematski i bez prave metode.

Prvi sistematski izrađeni radovi postoje od početka XX. st. i zasluga su poznatoga mađarskog statističara velikog kapaciteta F. Fellnera, koji je izračunavao narodno bogatstvo i narodni dohodak zemalja krune sv. Stjepana, a u njima napose Hrvatske i Slavonije te Rijeke. Od njega potječe i ocjena narodnog bogatstva i narodnog dohotka Austro-Ugarske. Fellner je i poslije Prvoga svjetskog rata dao ocjenu raspodjele bogatstva i dohotka ugarske pole Austro-Ugarske na zemlje nasljednice, a za austrijsku polu je to učinio Waizner. Ako još spomenemo vrlo općenitu ocjenu engleskog ekonomika Mulhalla iz 1895, zatim talijanskog ekonomista C. Ginja o narodnom bogatstvu Jugoslavije poslije Prvoga svjetskog rata i Dresdner Banke o svjetskom bogatstvu, u koje je uključena i Jugoslavija, naveli smo uglavnom sve važnije radove, koji su o tome napisani.

Od domaćih autora, jedna je grupa izbjeglica iz Srbije u Ženevi dala za vrijeme Prvoga svjetskog rata neke vrste ocjenu narodnog bogatstva južnoslavenskih zemalja. U staroj Jugoslaviji nije ni službeno ni privatno izvršena ocjena narodnog bogatstva, pa ni njegova rasta (putem investicija). Parcijalni radovi između dva rata odnose se najviše na željeznice (Milenković), zatim rudarstvo, Ministarstvo trgovine i industrije i Ekonomski institut Banovine Hrvatske dali su popis kapitala investiranog u industriju, a za poljoprivredu postoje djelomični i pojedinačni radovi Avramovića, Predavca, Poštića, Komadinića, Petričevića i dr.

Koliki je napredak ekonomska nauka postigla na tom području u posljednje vrijeme, pokazuje radnja Vinskoga. To je djelo malo po opsegu (72 str. s brojnim tabelama), ali je plod velikog napora i truda. Izrađeno je lege artis po najsvrem-

nijim metodama, koje se danas upotrebljavaju u svijetu za takve radove, i predstavlja pionirski rad na području makroekonomske analize te vrste kod nas, služeći se posljednjim iskustvima suvremenih autora kao i velikim metodološkim usavršavanjima od strane organa Ujedinjenih nacija.

U ovom časopisu potrebno je istaći one rezultate rada Vinskoga, koji su interesantni za historičare, jer se bez te knjige ne će moći pisati ni ekonomska ni druga historija Hrvatske od 1919 do 1940.

Vinski dolazi do rezultata, da su ukupne investicije u Hrvatskoj između dva rata iznosile (uključivši amortizaciju) u godišnjem prosjeku 2,2 milijarde dinara, a same netto investicije 650 milijuna. Netto investicije su iznosile dakle prosječno 5,7 posto od godišnjega narodnog dohotka prema marksističkoj definiciji narodnog dohotka, a to je vrlo niska stavka. Ako se narodni dohodak računa na način kapitalističkih zemalja, onda je stopa investicija iznosila 4.8 posto od narodnog dohotka (što je vrlo malo u odnosu prema današnjoj stopi investicija u osnovna sredstva u FNRJ od 22 odnosno od 12.7 posto u godinama 1952—1956; Naša stvarnost 7—8, 1957, str. 41). U isto je vrijeme stopa netto investicija iznosila, na pr., u Njemačkoj 17.5 posto, u Italiji 7 posto, a u Austriji 5 posto, dok je Francuska bila znatno ispod njih, sa svega 2 posto. Po glavi stanovnika netto investicije, koje pokazuju povećanje narodnog bogatstva, nisu iznosile više od 200 dinara po stanovniku današnje NR Hrvatske. Prema tome su investicije po glavi u Francuskoj stajale gotovo dvaput više (366 dinara), u Austriji 447 dinara i u Italiji 550 dinara, a u Engleskoj čak 1799 dinara. Nove investicije iznosile su u Hrvatskoj 331 dinar po osobi.

No i od tog niskog iznosa investicija oko dvije trećine su ulagane za uvećanje društvenog standarda (za izgradnju kuća za stanovanje), a svega jedna trećina u osnovna proizvodna sredstva.

Zanimljiv je odnos tih investicija prema narodnom dohotku. Za svaki dinar povećanja narodnog dohotka moralo se uložiti 6 dinara ukupnih, ili 3 do 7 dinara proizvodnih investicija. Kako je napredak Hrvatske bio slab u to vrijeme, vidi se po tome, što je dohodak narastao za 22 godine svega za 20 posto, t. j. jedva je držao korak s uvećanjem stanovništva, tako da je dohodak po glavi stanovnika Hrvatske stagnirao.

Investicije u industriju i rudarstvo pokazuju, da se u Hrvatskoj u te 22 godine investirani kapital u osnovna sredstva podvostručio. Porast je bio slijedeći:

	Nabavna vrijednost osnovnih sredstava zatečenih 1919	Nove investicije 1919 — 1940	Odnos
	(sve po cijenama iz 1938, u milijunima dinara)		
industrija	1.350	3.150	2.3
elektroprivreda	490	615	1.25
rudarstvo	130	290	2.2
Ukupno	1.970	4.055	2.1

Uspoređen s tempom porasta poslije 1945, vidi se, da je poslijeratno tempo industrijalizacije bio otprilike 4 puta brži nego prije 1940.

No to vrijedi za industriju. Pred rat se relativno više ulagalo u poljoprivredu nego kasnije. Čitavih 25 posto investicija išlo je u poljoprivredu, ali kako je ona za-

pošljavala 76 posto stanovništva, iznosilo je to tek oko 105 dinara po glavi, a od te je svote utrošeno za izgradnju seljačkih kuća jedna trećina. Inače se ulagalo najviše u konje, što predstavlja znak za intenziviranje poljoprivrede u odnosu na volovsku vuču. Ali investicije u strojeve i sprave bile su slabe i nisu iznosile više od 500 milijuna dinara za čitave 22 godine, a i tu je išlo gotovo 30 posto samo na plugove. U šumarstvu se investiralo najviše u eksploataciju šuma, a malo za uzgoj, a u građevinarstvu se radilo s tako malim investicijama, da se može reći, da se zidalo golim rukama.

Najveće su investicije bile u saobraćaj, što pokazuje nizak stupanj razvoja investicijske djelatnosti. Investiralo se oko jedne četvrtine ukupnih investicija, dákle nešto više nego u poljoprivredu (lička željeznica i dvostruki kolosjek Zagreb—Beograd).

U trgovinu se investiralo razmjerno veoma malo, ma da se ona znatno razvila. Najviše je otišlo na investicije u turizam, gdje se utrošio broj kreveta u hotelima.

Zanimljivi su podaci o investicijama u industriju, upoređeni s onima u obrt. Na svakog radnika zaposlenog u industriji došle su nove investicije od oko 2.400 dinara, a to je vrlo malo i pokazuje nizak organski sastav kapitala. No u obrtu je na jednog obrtnika dolazila investicija od svega 355 dinara. Na jednoga zaposlenog čovjeka u industriji dolazila je oko 5 puta veća vrijednost novih osnovnih sredstava nego u obrtu, i prema tome je porast industrije bio dvaput brži nego porast obrta.

Napose valja istaći razvoj gradova, koji je odnosio oko 20 posto svih investicija — za izgradnju gradskih kuća i komunalnih službi. Gradsko je stanovništvo poraslo za 200.000 ljudi, a na svakog je stanovnika grada dolazilo 430 dinara komunalno-stambenih investicija.

Upravo najbjedniju sliku pružaju investicije za prosvjetu na godinu u prosjeku 7 (sedam) dinara, a istodobno je svaki treći stanovnik Hrvatske preko deset godina starosti bio nepismen.

Izdaci za zdravstvo i socijalno osiguranje bili su samo nešto bolji i iznosili su 13 dinara po osobi.

Knjiga je Vinskoga jedno od osnovnih djela za izučavanje hrvatske ekonomske i političke povijesti između dva rata. Zato ne shvaćamo, zašto se nije našlo nijedno izdavačko poduzeće u Hrvatskoj, koje bi štampalo to djelo. Da nije bilo pomoći Ekonomskog instituta FNRJ u Beogradu, vrijedne hvale, taj toliko važan i originalan istraživački rad ostao bi nepristupačan našim znanstvenim radnicima.

Rudolf Bićanić

O ODJECIMA OKTOBARSKE REVOLUCIJE I ZELENOM KADERU

Prof. Ferdo Čulinović objavio je, povodom proslave četrdesetgodisnjice Oktobarske revolucije, prilog »Zeleni kadar« (Savremenik, 1957, br. 7—8, str. 124—142), a zatim knjigu pod naslovom »Odjeci Oktobra u jugoslavenskim krajevima«, (Zagreb, 1957, Izdavačko poduzeće »27. srpanj«).

Pošto se već 1951 dotakao pojave »Zelenog kadera« u svojoj knjizi: »1918 na Jadranu« (str. 23—25), prof. Čulinović nastoji da u ovom prilogu odgovori na pitanje: što je bio taj »zeleni kadar«? Polemizirajući s mišljenjem i ocjenom, da je »zeleni kadar« u jugoslavenskim zemljama Dvojne monarhije krajem Prvog svjetskog rata

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA X.

1957.

BROJ 1—4

Redakcioni odbor:

OLEG MANDIĆ
JAKŠA RAVLIĆ
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB